

N:o 50.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 7 Maj 1869.
 — — — — Andra Kammaren den 7 — —

Riksdagens underdåniga Skrifvelse, angående theatercensurens afskaffande.
 (Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 1) Utlåtande N:o 32).

S. A. K.

Sedan Rikets Ständer vid 1834 års riksdag, i anledning af då väckt motion om rättighet att bilda enskilda theatrar såväl i hufvudstaden som i landsortsstäderna och af ett i sammanhang dermed framställt förslag att, af nödig omsorg för sedlighetens helgd och bevarande, censur å theaterstycken borde utöfvas, innan desamma finge å enskilda theatrar uppföras, beslutit och till Kongl. Maj:t aflåtit underdånig skrifvelse den 22 December 1834 af innehåll att, då Rikets Ständer ansett införandet af censur å de stycken, som uppföras på enskilda theatrar nyttigt och af behovvet påkalladt, helst theatern kunde betraktas såsom ett moraliskt bildningsmedel samt det således vore angeläget att förekomma sådana missbruk, hvarigenom detta ändamål motverkades; och då det icke borde möta särdeles stora hinder att äfven i rikets mindre städer erhålla personer, åt hvilka uppdrag i afseende på nödig censur och tillsyn i detta fall kunde anförtros, Rikets Ständer i underdånighet anhölle om utfärdande af nådigt stadgande derom att theaterstycken icke måtte på enskilda theatrar uppföras utan att förut vara granskade och godkända af dertill förordnad person eller auktoritet; så har Kongl. Maj:t, med bifall till denna Rikets Ständers underdåniga hemställan, genom nådigt cirkulär den 7 Mars 1835 uppdragit ifrågavarande granskningsrätt åt Öfverståthållaren i Stockholm och Landshöfdingarne i residensstäderna samt tillika förordnat, att Landshöfdingarne skulle ega att uti andra städer inom länen åt Borgmästaren eller någon annan,

som genom sin upplysning och sitt anseende kunde befinnas dertill tjenlig, öfverlåta att på eget ansvar granskningsrätten utöfva.

Rörande denna anordning har vid innevarande riksmöte fråga blifvit väckt i den syftning att den så kallade theatercensuren och dithörande förordningar måtte upphävas, samt att hvarje theaterföreståndare i stället skulle underkastas laga ansvar för de stycken, han å scenen låter uppföra och såsom skäl för denna framställning är hufvudsakligen vordet anfördt, att nämnda censur vore oförenlig med tidsandan och Tryckfrihets-förordningens mening; att theatercensuren vore en anomali vid sidan af det fria ordets rätt, då det tryckes, och att vederbörande censorer mången gång stadnat i förlägenhet vid bedömandet af en författares arbete, då utöfvandet af en slik domsrätt föga öfverensstämde med deras vanliga verksamhet och deras ondömesförmåga.

Vid öfvervägande af denna sak har Riksdagen till en början inhemtat att, förutom ofvanberörda 1835 års cirkulär, ett ytterligare cirkulär i ämnet är vordet utfärdadt den 15 Augusti 1842, hvarigenom tiden för verkställande af censur öfver skådespel bestämmes till högst en månad efter det ett theaterstycke blifvit för undergående af sådan granskning till vederbörande inlemnadt; att tillämpningen af berörda censurförfattning, åtminstone för hufvudstaden, med ytterst få undantag bestått endast deruti att ur de till granskning inlemnade theaterstycken blifvit uteslutna uttryck, som varit afsedda att förlöjliga eller i ofördelaktig dager framställa myndigheter eller enskilda lefvande personer eller ock rört främmande folk eller deras styrelser. Vidare har hos Riksdagen i betraktande kommit, att om det å ena sidan icke lär kunna bestridas, att den dramatiska konsten utgör ett kraftigt bildningsmedel, i hög grad egnadt att väcka och lifva känslan för det sköna, sanna, ädla och fosterländska, så är det å andra sidan lika otvifvelaktigt, att denna konst, utöfvad i falsk riktning, kan i icke mindre grad framkalla alldeles motsatta verkningar och i tider af oro och stark politisk spänning bringa passionerna till våldsamma och häftiga utbrott. Inflytandet af skådespelarekonsten i dessa hänseenden är så mycket större, som hon för uppnåendet af sina syften betjenar sig af alla andra sköna konster, samt är i tillfälle att samtidigt verka på en större samling af menniskor. Att från myndigheternas sida skådespelarekonstens missbruk noggrannt och allvarligt beifras synes derföre vara fullt ut lika nödvändigt som det är att vaka deröfver, att ej andra konstgrenar eller det fria ordet missbrukas till skada för allmän moral och samhällsordning eller ock till förolämpningar mot offentliga myndigheter och enskilda personer. Men om ock myndigheternas ingripande härvid sålunda är berättigadt och befogadt, följer deraf dock ingalunda att bästa sättet för detta ingripande är en censur, som föregår den dramatiska produktionens uppförande. Fastmer torde en censur, om den i sjelfva verket är möjlig, likväl vara föga lämplig och ingalunda leda till det mål, som afses; ty för att kunna bedöma, huruvida t. ex. ett anmäldt skådespel vid uppförandet kommer att verka mera skadligt än gagneligt och om förthy dess uppförande bör för-

vägras eller medgifvas med eller utan iakttagande af vissa förändringar; dertill fordras hos censorn förmåga att klart uppfatta andan af skådespelet, att känna de hjälpmedel, som vid uppförandet skola användas samt till och med, under vissa förhållanden, att kunna bedöma den för tillfället rådande sinnesstämningen hos publiken. I allmänhet lär det vara svårt att finna personer med de egenskaper, som sålunda af en censor fordras, vare sig att de sökas ibland polismyndigheternas tjänstemän eller bland andra, som kunna finnas villiga att ett slikt uppdrag emottaga. Men äfven om det skulle lyckas att erhålla lämplige censorer, synes det föga sannolikt att de i censuren liggande preventiva åtgärder emot skådespelarekonstens missbruk kunna leda till det åsyftade ändamålets uppnående. Censuren kan nemligen icke gerna sträcka sig längre, än till den skrifna eller tryckta texten. Hvad de stora och ryktbara dramatiska arbetena beträffar, förblefve väl dessa fortfarande såsom hittills af censuren ovidrörda, och likväl är det just dessa, som under vissa tidsförhållanden kunna på allmänheten utöfva det största inflytandet, hvarpå exempel icke saknas. De små tillfällighetsstyckena åter, emot hvilka censuren hittills förnämligast riktat sina åtgärder, hafva sin retelse visserligen till någon del i de mer eller mindre lyckade anspelningarne i textens ord på dagens frågor, men lika mycket och kanske ännu mer i dekorationer, kostymering, musik, dans och hela det stumma spelet. Allt detta sednare lär väl emellertid likaledes förblifva ovidrördt af den föregående granskningen; och erfarenheten har i detta hänseende äfven ådagalagt, att då myndigheterna ingripit och framtvingat uteslutningar eller förändringar i texten, så har konsten förstått, att just i det stumma spelet bittert hämnas på censurmyndigheten, hvilkens vanmägt att hindra dylika missbruk gifver stöd åt den mening, att ifrågavarande censur mera skadar än gagnar. Kastar man åter blicken på ett annat slag af theaterstycken eller sådana, genom hvilka sedligheten skulle såras, för hvilka censurens nödvändighet ofta åberopas och som synas förnämligast hafva varit afsedda, då Rikets Ständer år 1834 begärde theatercensurens införande; så visar det sig, att nämnda censur i detta afseende lika litet kunnat uträtta. Det är visserligen möjligt att ur dessa stycken uteslutas grofva och oskickliga uttryck, men likasom i de ofvan omnämnda theaterstyckena återstår äfven här spelet, hvaruti en illa maskerad och derigenom fullt lika vidrig osedlighet kan uttryckas som med orden; — återstår musiken, i hvilken kan inläggas de mest sinnliga elementer; — återstår slutligen dansen, genom hvilken likasom genom kostymerna anständigheten kan djupt såras, hvarpå erfarenhet visst icke saknas; i betraktande af hvilket allt den öfvertygelse hos Riksdagen stadgat sig att om icke allmänhetens känsla för det anständiga och rena i detta hänseende utöfvar censur, blifver hvarje preventiv åtgärd i den riktningen vanmäktig och i flera fall till och med skadlig.

Beträffande åter den frågan, huruledes efter ifrågavarande censurs afskaffande skyldighet skulle inträda för hvarje theaterföreståndare att efter lag ansvara för de stycken, han å scenen låter uppföra, så innehåller 18 Kapitlet i gällande

Strafflag, hvilket handlar om sedlighetsbrott, i 13 § sådana straffbestämelser att de kunna lämpas på theaterföreståndare eller skådespelare, som genom scenisk framställning sårar tukt och sedlighet. Skulle åter theaterföreståndare eller skådespelare missbruka dramatisk konst eller scenisk framställning derhän, att han gjorde sig skyldig till politiskt brott, så lærer gällande strafflag få anses jemväl i detta afseende vara så fullständig, att brott eller förseelse af dylik art icke blifver utan straff; och äfven om förhållandet icke vore sådant, tillkommer det icke Riksdagen, i den ordning förevarande fråga blifvit väckt och behandlad, att nu framställa förslag till ändring eller tillägg i nämnda lag. Det torde ock ligga i sakens natur, att vederbörande polismyndigheter ega befogenhet att, derest under en offentlig föreställning sedlighetsbrott eller politiskt brott föröfvas, ögonblickligen undertrycka det osedliga eller politiskt vådliga i en sådan föreställning. Repressiva åtgärder af dylik beskaffenhet innebära sitt eget berättigande och lära svårigen kunna genom lagstiftningen noggrannt bestämmas; men om och i den mån en dylik lagstiftning finnes erforderlig, lærer densammas åstadkommande, med eller utan Riksdagens medverkande, vara på Eders Kongl. Maj:t beroende.

På nu anförda skäl hemställer Riksdagen underdånigst om upphäfvande af den i ofvanberörda nådiga cirkulär den 7 Mars 1835 anbefallda granskning af dramatiska arbeten, som anmälas till uppförande å enskilda theatrar.

Riksdagen framhårdar etc.

Stockholm den 7 Maj 1869.
